

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Suomen avaintavoitteet EU-vaalikaudelle 2024—2029

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Suomen avaintavoitteet EU-vaalikaudelle 2024—2029 (E 58/2023 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten. Määräaika: 22.3.2024. Mahdollinen lausunto voidaan antaa suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- EU-erityisasiantuntija Sarita Friman, valtioneuvoston kanslia
- neuvotteleva virkamies Henrik Ruso, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Samuli Maxenius, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- vaikuttamistyön päällikkö Petra Pieskä, Suomen nuorisotalon kattojärjestö Allianssi ry
- hallituksen varapuheenjohtaja, rehtori Minna Martikainen, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Opetushallitus
- Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry
- Keskuskauppakamari
- Medialiitto ry
- Suomen Olympiakomitea ry
- Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet
- professori Päivi Leino-Sandberg

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

E-kirjeessä määritellään valtioneuvoston avaintavoitteet seuraavalle EU-vaalikaudelle 2024—2029. Lisäksi vuosittain laaditaan konkreettinen EU-vaikuttamisstrategia Suomen edun kannalta keskeisistä EU-kysymyksistä.

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

Valtioneuvoston kanta

Euroopan unioni on Suomen tärkein poliittinen ja taloudellinen viitekehys ja arvoyhteisö.

Suomi on aktiivinen, luotettava ja ratkaisuhakuinen jäsenmaa, joka toimii aloitteellisesti, rakentavasti ja ennakoivasti edistääkseen omia tavoitteitaan. Suomi vaikuttaa aktiivisesti Eurooppa-neuvostossa kesällä 2024 hyväksyttävän unionin strategisen agendan sisältöön sekä ennakkovai-kuttaa tulevan komission ohjelmaan alla olevien linjausten mukaisesti.

Suomen tavoitteena on globaalisti vahva ja toimintakykyinen Euroopan unioni, joka edistää jä-senvaltioidensa ja kansalaistensa turvallisuutta, hyvinvointia ja taloudellisia etuja. Demokratia, oikeusvaltioperiaate sekä perus- ja ihmisoikeudet ovat unionin kaiken toiminnan perusta.

On tärkeää, että perusoikeus- ja demokratiapolitiikan pitkäjänteistä kehitystyötä EU:ssa jatke-taan. Oikeusvaltiokysymyksissä Suomi jatkaa pitkäaikaisella toimintalinjallaan ja edistää oikeus-valtioperiaatteen toteutumista ja korruption torjuntaa EU:ssa. Erityisen tärkeää Suomelle on se, että unionin budjetista saatava rahoitus linkitetään tiiviisti oikeusvaltioperiaatteen kunnioittami-seen, varojen väärinkäytön vastaisiin toimiin ja korruption ehkäisemiseen.

Suomi edistää pitkäjänteisesti sukupuolten tasa-arvoa EU:ssa. Suomi tukee EU:n liittymistä Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Liittyminen vahvistaisi unionin perustana olevia keskeisiä arvoja ja yhdenmukaistaisi perusoikeuksien suojaa Euroopassa.

Suomen pääprioriteetit EU:n strategiseen agendaan ja tulevan komission ohjelmaan ovat Euroo-pan strategisen kilpailukykyyn vahvistaminen, Euroopan kokonaisturvallisuuden parantaminen ja puhtaan siirtymän sekä biotalouden ja kiertotalouden mahdollisuuksien edistäminen. Suomi kat-soo, että tulevilla EU:n monivuotisella rahoituskehityksellä tulisi osaltaan edistää näiden painopis-teiden toteutumista. Rahoituskehityksen kokonaistaso tulee kuitenkin säilyttää kohtuullisena vält-täen Suomen nettomaksuosuuden kasvua.

Strateginen kilpailukyky

Seuraavalle lainsäädäntökaudelle Suomen kannalta keskeisiä kilpailukyky politiikan painotuksia ovat riippuvuuksien uudelleenarviointi sekä vastaaminen kovenevaan globaaliin kilpailuun in-vestoinneista, osaavasta työvoimasta, teknologisesta johtajuudesta ja raaka-aineista.

Suomen näkemyksen mukaan EU:n strateginen kilpailukyky perustuu unionin omien vahvuuk-sien edelleen kehittämiseksi ja markkinaehtoisille ratkaisuille. Keskiössä ovat toimivat, vapaa-seen liikkuvuuteen perustuvat sisämarkkinat sekä tehokas valtioneuvosto- ja kilpailupolitiikka, jotka osaltaan edistävät ennustettavuutta ja suotuisaa investointiympäristöä. Suomi pitää tärkeänä konkreettisia toimia sisämarkkinoiden vahvistamiseksi erityisesti palveluiden, tavaroiden ja hen-kilöiden vapaan liikkuvuuden osalta ja korostaa kasvun hakemista mm. digitalisaatiosta. Kehit-tämällä kuluttajansuojaa EU:ssa lisätään kuluttajien luottamusta sisämarkkinoiden toimintaan.

Suomen tavoitteena on, että nykyisistä, tilapäisistä valtioneuvosto- ja kilpailupolitiikan joustoista irtaudutaan mahdollisimman nopeasti eikä Suomi nykyisellään näe tarvetta uusille valtioneuvostojoustoille. Suo-

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

mi korostaa valtiontukikilpailun haitallisia vaikutuksia sekä riskejä Euroopan yhtenäisyydelle sekä sisämarkkinoiden toimivuudelle.

Suomi korostaa avoimen, sääntöperustaisen ja vastuullisen kansainvälisen kaupan merkitystä Euroopan kilpailukyvyille. EU:n on aktiivisesti avattava uusia markkinoita kauppasopimuksia neuvottelemalla ja vahvistettava kansainvälisen kaupan sääntöpohjaa. Suomi tukee jo käynnissä olevien EU:n kauppasopimusneuvotteluiden ripeää päätökseen saamista ja sopimusten voimaansaattamista. Suomi korostaa EU:n tavoitteita irtautua haitallisista riippuvuuksista sekä tunnistaa EU:n haavoittuvuudet tietyillä strategisesti tärkeillä sektoreilla erityisesti Kiinan suhteen.

Suomi korostaa, että osana sisämarkkinoiden ja teollisuuspolitiikan vahvistamista on välttämättä tehostaa resurssitehokkuutta, kiertotalouden toimivuutta ja hiilineutraalien materiaalien kehittämistä. Suomi korostaa, että biotalous ja uusiutuvat luonnonvarat tarjoavat kestäviä ratkaisuja vähähiilisyteen, haitallisista riippuvuuksista irtautumiseen sekä EU-alueen huoltovarmuuteen. Suomen tavoitteena on, että biotalouden kasvun mahdollisuudet huomioidaan vahvasti erityisesti EU:n teollisuuspolitiikassa ja että biotalouden tutkimuksen ja kehityksen panostukset realisoituvat myös investointeina Suomeen ja EU:iin. Suomi pitää yhteisen maatalouspolitiikan valmistelussa esillä biotalouden rahoituksen jatkuvuuden merkitystä osana maaseudun kehittämistä ja arvonnallisen kasvattamista.

Suomen lähtökohtana on teknologianeutraali lähestymistapa, jossa puhdas siirtymä toteutetaan markkinaehtoisesti ja kustannustehokkaasti luoden EU:lle selkeää kilpailuetua.

Suomen lähtökohtana on, että EU:n kilpailuun perustuvien rahoitusohjelmien, kuten tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman, tulee jatkossakin perustua korkeaan toiminnan laatuun, ei kiintiöihin tai aluekriteereihin. Rahoituksen tavoitteena tulee olla strategisen kilpailukyvyyn ja osaamisen edistäminen julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyöllä.

Suomen tavoitteena on parempi ja vähäisempi EU-sääntely. Toissijaisuusperiaatetta tulee kunnioittaa ja päätökset tulisi tehdä mahdollisimman lähellä kansalaisia. Komission tulevassa ohjelmassa on erityisesti arvioitava tehdyn sääntelyn vaikutuksia yritysten kilpailukykyyn ja keskityttävä myönteisen investointiympäristön luomiseen sekä sääntelyn ennakoitavuuteen. Uuden sääntelyn valmistelussa erityistä huomiota tulee kiinnittää ennakoitavuuteen ja joustavuuteen, jolla pystytään tarvittaessa vastaamaan toimintaympäristön nopeisiin muutoksiin. EU-sääntelyn on oltava selkeää ja oikeusvarmuutta lisäävää, ja se tulee toimeenpanna tehokkaasti. Jäsenmaiden erityispiirteet on huomioitava valmistelussa nykyistä paremmin ja unionin sekä jäsenmaiden keskinäistä toimivallan jakoa on kunnioitettava. Säädösehdotusten tulee perustua riittävän kattaviin ja jäsenvaltioiden erot huomioiviin komission vaikutusarviointeihin sekä eri aloitteiden ja toimenpiteiden yhteisvaikutusten kokonaisarviointiin. Lainsäädäntöehdotuksissa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, ettei niillä luoda tarpeetonta hallinnollista taakkaa tai liiallisen yksityiskohdaisia velvoitteita. Suomi pyrkii vähentämään etenkin yritysten hallinnollista taakkaa lisäävää sääntelyä.

Suomi korostaa, että liikkuvuuden edistäminen painottaen korkean tuottavuuden sektoreita on keskeistä laadukkaan ja saavutettavan koulutuksen ja strategisesti keskeisen osaamisen varmistamiseksi.

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

miseksi. Suomi näkee osaavan koulutetun työvoiman saatavuuden parantamisen keskeisenä tekijänä Euroopan kilpailukyvyille.

Suomi pitää Euroopan kilpailukyvyn ja menestyksen kannalta ratkaisevana, että jatkamme määrätietoisia ponnisteluja koulutustason nostamiseksi ja jatkuvan oppimisen vahvistamiseksi EU:n tasolla. Jatkuvat panostukset Erasmus+:n kaltaisiin ohjelmiin tukevat näitä tavoitteita. Maailmanlaajuisessa kilpailussa EU:n on oltava kilpailukykyinen alue sekä huippututkimukselle että opiskelijavaihdolle.

Talous ja rahoitus

Suomi ajaa jäsenmaiden vastuuta julkisen taloutensa kestävydestä eikä sitoudu toimiin, jotka muokkaavat Euroopan unionia epäsymmetrisen tulonsiirtounionin suuntaan. Suomi tukee ratkaisuja, joiden tavoitteena on vahvistaa jäsenvaltioiden velkakestävyyttä.

Suomi edistää pääomamarkkinaunionia ja pankkiunionin saattamista loppuun niin, ettei se lisää Suomen ja suomalaisen pankkijärjestelmän yhteisvastuuta.

EU-budjetin taso tulee säilyttää kohtuullisena välttämällä Suomen nettomaksuosuuden kasvua. Suomi on valmis ajamaan lisäpanostuksia EU:n budjetin kautta tärkeäksi katsomiinsa kohteisiin ensisijaisesti budjetin sisältä.

Suomen näkemyksen mukaan seuraavalla rahoituskehyskaudella varoja tulisi suunnata entistä enemmän tutkimusta, innovaatioita ja osaamista sekä digitalisaatiota ja puhdasta siirtymää edistäviin toimiin. Lisäksi Suomi edistää rahoituksen kohdentamista kokonaisturvallisuutta ja EU:n ulkorajoja vahvistaviin toimiin. Valmistauduttaessa tuleviin rahoituskehysneuvotteluihin tulee kansallisia neuvottelutavoitteita asetettaessa tunnistaa myös mahdollisen EU:n laajenemisen budjettivaikutukset.

Suomi suhtautuu kriittisesti uusien, elpymisvälineen kaltaisten EU:n lainanotolla rahoitettavien EU-tason rahoitusvälineiden luomiseen.

Puhdas ja digitaalinen siirtymä

Suomi korostaa, että unionissa on jatkettava johdonmukaisesti ilmastonmuutoksen vastaisia ja luonnon monimuotoisuutta vahvistavia politiikkatoimia huomioiden kestävä kehityksen periaatteet. Samalla on huomioitava näiden toimien vaikutukset Euroopan talouden kestävyydelle ja kilpailukyvyille. EU:n 2040 ilmastotavoitteen tason tulee johdonmukaisesti ja uskottavasti tukea EU-tason ilmastoneutraaliuden saavuttamista vuoteen 2050 mennessä. Suomi katsoo, että 2040 ilmastotavoitteen saavuttamisen keinojen pääpainon tulee olla päästövähennyksissä.

Suomen näkemyksen mukaan metsiä ja maankäyttöä koskevassa säätelyssä on otettava huomioon jäsenvaltioiden toisistaan poikkeavat olosuhteet ja mahdollisuudet kustannustehokkaisiin kansallisiin toimiin ja tunnistettava myös metsiin liittyvät elinkeinomahdollisuudet. Metsäluonnon monimuotoisuudesta huolehtiminen on tärkeä osa ilmastonmuutoksen torjuntaa, jossa tulee

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

kuitenkin riittävällä tavalla huomioida jäsenvaltioiden keskinäiset eroavaisuudet ja olosuhteiden muutokset. Metsäpolitiikka kuuluu jatkossakin jäsenvaltioiden kansalliseen päätösvaltaan.

Suomi katsoo, että puhtaan energian investointeja tulee edelleen edistää. Uusiutuvan energian ja energiatehokkuuden toimien prioriteettina tulee olla fossiilisten polttoaineiden käytön vähentäminen. Fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämisen tavoitteena on vähentää myös EU:n riippuvuutta kolmansista maista ja vahvistaa EU:n strategista autonomiaa. Suomen näkemyksen mukaan energiatehokkuustavoitteiden tulisi ensisijaisesti palvella päästöjen vähentämistä kulutuksen rajoittamisen sijaan. Lisäksi tulee tasavertaisesti huomioida jäsenvaltiokohtaiset puhtaaseen siirtymään tarvittavat teknologiat. Suomi edistää vahvasti ydinenergian roolia hiilidioksidipäästöttömänä energiamuotona puhtaan siirtymän mahdollistamisessa.

Suomi katsoo, että digitaalisilla ratkaisuilla ja niiden varhaisella käyttöönotolla edistetään myös puhdasta siirtymää. Digitaalisten ratkaisujen mahdollisuudet energiatehokkuuden parantamisessa sekä kasvihuonekaasupäästöjen ja muun ympäristökuormituksen vähentämisessä tulee ottaa täysimääräisesti käyttöön. Digitaalisten ratkaisujen tulee olla myös itsessään ekologisia.

Puhtaan siirtymän kannalta avainasemassa olevat teknologiat ja innovaatiot, kuten tekoäly ja päästöseuranta, ovat riippuvaisia datan saatavuudesta, vapaasta liikkumisesta ja hyödyntämisestä. EU:ssa tulee jatkaa työtä datatalouden ja digitalisaation edistämiseksi niin horisontaalasti kuin tarvittaessa sektorikohtaisesti.

Innovaatioiden, osaamisen ja puhtaan siirtymän edistämisessä Suomi tunnistaa kaupunkien kasvavan roolin keskeisenä toimintaympäristönä.

Suomi korostaa, että EU:n digitaalinen johtajuus edellyttää investointeja erityisesti murrosteknologioihin, kuten tekoälyratkaisut, suurteho- ja kvanttilaskenta, siruteknologia sekä 6G. Suomi korostaa EU:n globaalien vaikuttavuuden parantamista erityisesti murrosteknologioiden standardointiin liittyen.

Euroopan strateginen kilpailukyky sekä häiriönsietokyvyn vahvistaminen vaativat tehostettujen riskinhallintatoimien lisäksi lisäpanostuksia kriittiseen digitaaliseen infrastruktuuriin, kuten mobiiliverkkoihin, merikaapeleihin, satelliitteihin, datakeskuksiin, tulevaisuuden teknologiaratkaisuihin ja kriittisiin teknologioihin sekä eurooppalaisten arvoketjujen kehittämiseen. Osana tätä kokonaisuutta tulee tunnistaa korkean kyberturvallisuuden tason ja osaamisen merkitys Euroopan kilpailukyvyille.

Kokonaisturvallisuus ja vahvempi Eurooppa

Suomen näkemyksen mukaan EU:n tulee olla vahvempi geopoliittinen toimija, sillä Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa yhdistettynä kiristyvään suurvaltakilpailuun on muuttanut Euroopan turvallisuusympäristöä nopeasti, merkittävästi ja pitkäkestoisesti. EU:n globaalia toimintakykyä tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti ja kehittää johdonmukaisesti. Suomi tukee EU:n kumppanuuksien edistämistä EU:n globaalien roolin vahvistamiseksi sekä unionin intressien ja arvojen edistämiseksi.

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

Määräenemmistöpäätösten lisääminen EU:ssa on mahdollista vain rajatuilla ulko- ja turvallisuuspolitiikan osa-alueilla. Suomi korostaa perussopimuksien tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntää rakentavaa pidättäytymistä.

EU:n tulee jatkaa vahvaa poliittista, taloudellista ja sotilaallista tukeaan Ukrainalle niin kauan kuin on tarpeen. Suomi tukee Ukrainaa sen eurooppalaisella polulla. Jälleenrakennukseen sekä kestäväen rauhan rakentamiseen tulee valmistautua.

Suomi korostaa tarvetta vahvistaa unionin kriisinsietokykyä eli kokonaisvaltaista ja laaja-alaista varautumista mahdollisiin tuleviin kriiseihin ja hybridiuhkiin.

Kokonaisturvallisuusajattelua ja suomalaista huoltovarmuuskonseptia on edistettävä myös EU-tasolla. Suomi edistää EU-tasolla toimintatapaa, joka huomioi koordinoitusti kaikki politiikka-sektorit varautumisen vahvistamisessa. Suomen tavoitteena on, että kokonaisturvallisuuden vahvistamiseksi määriteltäisiin konkreettisia EU-tason tavoitteita sekä unionille että jäsenmaille. EU:n kriisinkestävytyden vahvistaminen on tärkeä osa strategista autonomiaa ja unionin kykyä toimia itsenäisesti. Suomi tavoittelee EU:n teknologiakyvykkyyden vahvistamista osana strategista autonomiaa. Luotettavien teknologiakumppaneiden merkitys korostuu nykyisessä geopolittisessä tilanteessa.

Suomen etu on, että EU on turvallisuudessa ja puolustuksessa mahdollisimman vahva ja toimintakykyinen. Suomi tukee EU:n puolustusyhteistyön syventämistä, jota on jatkettava laaja-alaisesti ja konkreettisesti. Kehittämisessä tulee huomioida sekä EU:n kyky globaalina toimijana että oman puolustuksen vahvistaminen. Tällä tarkoitetaan mm. suorituskykyjen kehittämistä pysyvän rakenteellisen yhteistyön sitoumusten mukaisesti, sotilaallista liikkuvuutta, nopean toiminnan kyvyn vahvistamista ja EU:n kriisinhallinnan mukauttamista toimintaympäristön muutoksiin sekä EU:n ja Naton välistä yhteistyötä. Suomi tukee Euroopan puolustuksen huoltovarmuuden vahvistamista myös oikeudellisesti sitovin järjestelyin.

Eurooppalaisten suorituskykyjen kehittäminen ja tehokas käyttö edellyttävät kilpailukykyistä puolustuksen teollista ja teknologista perustaa. Suomen tavoitteena on, että unioniin luotaisiin puolustustarvikkeiden yhteismarkkinat. Suomi kannattaa EU:n puolustusteollisuuden sisällyttämistä kestäväen rahoituksen taksonomiaan.

Osana Suomen pyrkimystä vahvistaa EU:n päätöksentekokykyä erillisen puolustusministerineuvostokokoonpanon perustaminen voisi olla tarkoituksenmukaista. Tämä tukisi EU:n vahvempaa turvallisuus- ja puolustuspoliittista roolia.

Suomen tavoitteena on EU:n ja Naton yhteistyön syventämisen ohella EU:n ja Yhdysvaltojen mahdollisimman tiivis ja strateginen yhteistyösuhde. Lisäksi Suomi tukee Kiina-politiikan vahvempaa koordinaatiota EU:n ja Yhdysvaltojen välillä.

Hallitus torjuu voimakkaasti järjestäytyntä rikollisuutta. EU:n sisäisen turvallisuuden kannalta on olennaista, että oikeus- ja lainvalvontaviranomaisten toimintaedellytyksiä ja rajat ylittävää yhteistyötä kehitetään vastaamaan merkittävästi muuttunutta turvallisuusympäristöä. Tältä osin keskeistä on mm. viranomaisten tiedonsaanti ja tietoturvan edistäminen. Lisäksi Suomen tavoit-

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

teena on, että viranomaisten keskinäistä tietojenvaihtoa jäsenmaiden välillä lisätään terrorismin ja muun rikollisuuden torjumiseksi. Nykyistä enemmän huomiota tulee kiinnittää myös rikosten ennaltaehkäisyyn.

Suomi pitää kokonaisturvallisuuden kannalta tärkeänä, että maataloutta voidaan harjoittaa tuotavasti kaikilla EU-alueilla. Suomi korostaa ruoantuotantoa maatalouden tärkeimpänä tehtävänä. Viimeaikaiset kriisit ovat korostaneet elinvoimaisen maaseudun merkitystä omavaraisuuden, huoltovarmuuden ja turvallisuuden näkökulmasta. Kestävyyden eri ulottuvuuksien (taloudellinen, sosiaalinen, ympäristöllinen) välillä on löydettävä ruoantuotannon jatkuvuutta tukeva tasapaino. Suomi edistää suurpetoja, erityisesti sutta, koskevan sääntelyn kehittämistä vastaamaan paremmin kantojen nykyistä tilaa.

Muuttoliikkeen hallinta

Suomelle on tärkeää, että kukin jäsenvaltio hoitaa normaaliaikoina omat muuttoliikepolitiikkaan liittyvät velvoitteensa ja huolehtii ulkorajansa turvallisuudesta kaikissa tilanteissa. Tehokas ulkorajavalvonta on hallitun muuttoliikepolitiikan keskeinen osa-alue. Suomi korostaa EU:n muuttoliikekysymyksissä kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa toimia edistetään niin EU:n sisällä kuin suhteissa kolmansiin maihin. Muuttoliikepolitiikassa tulee panostaa vahvoihin ja toimiviin kumppanuuksiin lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa hyödyntäen EU-virastojen kyvykkyydet täysimääräisesti. Suomi edistää EU-tasolla yhteistyötä kolmansien maiden kanssa. Tavoitteena on muuttoliikepaineen hillintä sekä ihmisalakuljetuksen ehkäisy. Suomi edistää rakentavasti EU-tason toimia, joilla kehitetään mahdollisuuksia toteuttaa turvapaikkaprosessi ja kansainvälisen suojelun tarjoaminen turvallisissa kolmansissa maissa. Hallitusohjelman mukaan Suomi noudattaa muuttoliikepolitiikassa ihmisoikeus- ja muita kansainvälisiä sopimuksia, EU-lainsäädännön velvoitteita ja oikeusvaltioperiaatetta. EU:n yhteisen palautuspolitiikan tehostaminen ml. eri politiikkasektorien työkaluja hyödyntäen yhteistyössä EU-paluukoordinaattorin kanssa on keskeistä. Suomi pitää tärkeänä, että palautuspolitiikkaa EU:ssa kehitetään ja vahvistetaan. Suomi edistää ja tukee EU-tason aloitteita mm. turvallisten kolmansien maiden määrittämiseksi sekä turvapaikkaprosessissa että palautuksissa.

Suomi korostaa vahvojen ulkorajojen merkitystä ja Schengen-säännösten kehittämistä muuttoliikkeen hallitsemiseksi. Unionin muuttoliikepolitiikkaa kehitettäessä huomiota tulee kiinnittää asemaamme ulkorajavaltiona sekä jäsenvaltiona, joka on kohdemaal ja väylä edelleen liikkumiseen. Lisäksi Suomi edistää määrätietoisesti ratkaisuja, joilla estettäisiin ulkoisten toimijoiden mahdollisuuksia käyttää muuttoliikettä unioniin kohdistuvan vaikuttamisen välineenä. Suomi edistää rakentavasti sellaisen EU-tason mekanismin käyttöönottoa, jolla laajamittaisen laittoman tai välineellistetyn maahanmuuton tilanteessa yksilöllisten turvapaikkahakemusten käsittely voidaan väliaikaisesti keskeyttää tilanteessa, jossa valtion suvereniteetti vaarantuu esimerkiksi vieraan valtion vihamielisten toimenpiteiden johdosta.

EU:n laajentuminen

Suomi pitää unionin laajentumispolitiikassa ensisijaisen tärkeänä, että laajentuminen vahvistaa Euroopan unionia ja vakauttaa Euroopan turvallisuutta. Suomi katsoo, että hakijamaiden jäsenyysperspektiivi ja tuki niiden jäsenyysprosessille edistävät näitä tavoitteita. Suomi katsoo, että

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

hakijamaiden omiin ansioihin ja jäsenyyuskriteerien täyttämiseen perustuva laajentuminen vahvistaa unionin omaa turvallisuutta, globaalia asemaa sekä taloudellista hyvinvointia ja edistää demokratiaa, oikeusvaltiokehitystä ja perusoikeuksien toteutumista. Suomi pitää tärkeänä, että jatkosakin laajentumisen keskeisiä uudistuksia käsitellään jäsenyysneuvottelujen aluksi sekä viimeiseksi ennen neuvottelujen sulkemista, jotta niiden toteutumista ja muutosten juurtumista ennen jäsenyyttä voidaan parhaalla tavalla tukea.

Unionin tulee jatkaa tukea hakijamaille lähentymisen vauhdittamiseksi ja jäsenyyuskriteerien täyttämiseksi. Suomi korostaa, että asteittaisen lähentymisen tavoitteena tulee säilyä täysjäsenyys ja otettujen askelten tulee perustua kunkin hakijamaan meriitteihin ja olla tarpeen mukaan peruttavissa.

Liittymisprosessin rinnalla unionin tulee edetä tarvittavassa sisäisessä pohjatyössä. Suomen näkemyksen mukaan perussopimusmuutokset eivät ole ennakkoehto uusien jäsenvaltioiden hyväksymiselle unioniin, vaan EU:n toimintaa on uudistettava ja tehostettava ensisijaisesti nykyisten perussopimusten puitteissa. Samalla EU:n on oltava sitoutunut ja luotettava neuvottelukumppani.

Laajentumisella tulee olemaan merkittäviä vaikutuksia EU:n politiikanaloille, erityisesti EU-rahoitukseen. Vaikka mikään ehdokasmaista ei vielä liittyisikään unioniin vuoden 2027 jälkeisellä rahoituskehyskaudella, tulevaan kehykseen kuitenkin odotetaan sisältyvän nykyistä huomattavasti merkittävämpää rahoitustukea ehdokasmaille. Lisäksi on odotettavissa, että mahdollinen laajentuminen luo jo ennakkollisesti painetta uudistaa ja modernisoida EU:n tulevaa rahoituskehystä. Suomi korostaa, että vasta uusien jäsenvaltioiden liittymisen myötä osasta nykyisiä nettosaajamaita tulisi nettomaksajia ja nykyisten nettomaksajien nettomaksuasema entisestään kasvaisi.

Suomi tunnistaa tulevan laajentumisen erityisen merkityksen EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa. Suomi korostaa, että tasapainoisen ja globaalia ruokaturvaa tukevan ratkaisun löytäminen nykyarvion mukaan edellyttäisi riittävän pitkiä siirtymäaikoja sekä maataloustukijärjestelmän uudistamista vastaamaan uutta tilannetta.

Suomi tunnistaa lisäksi, että mahdollisten uusien jäsenmaiden myötä unioniin tulisi joukko nykyiseen verrattuna huomattavasti vähemmän vauraita jäsenvaltioita ja koheesio politiikan maantieteellinen painopiste siirtyisi entistä enemmän itäiseen Eurooppaan. Suomi katsoo, että modernisoitaessa koheesio politiikkaa ja sen varojenjakokriteerejä tulisi entisestään painottaa Euroopan unionin ulkoraja-alueiden merkitystä ja niiden tulevaisuuden toimintaedellytyksiä sekä koheesio politiikan varojen jakautumista vaikuttavasti. Nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa Suomi korostaa etenkin Itä- ja Pohjois-Suomen merkitystä koko Euroopan turvallisuudelle.

Suomi korostaa, että unionin laajentuminen tarkoittaisi nykyistä suurempia sisämarkkinoita ja uusia kasvumahdollisuuksia suomalaisille yrityksille.

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Käsitteltävänä oleva asia liittyy pääministeri Orpon hallitusohjelman kirjaukseen Suomen EU-vaikuttamisen ja ennakkovaikuttamisen tehostamisesta. E-kirjeessä E 58/2023 vp on määritelty valtioneuvoston avaintavoitteet seuraavalle EU-vaalikaudelle. Avaintavoitteilla pyritään vaikuttamaan Euroopan parlamentin vaalien jälkeen Eurooppa-neuvoston hyväksymään strategiseen ohjelmaan, jossa määritetään EU:n prioriteetit uudelle viisivuotiskaudelle ja joka on myös pohjana tulevan komission ohjelmalle.

Sivistysvaliokunta pitää avaintavoitteiden kirjaamista ja ennakkovaikuttamisen tehostamista myönteisenä. On tärkeää pyrkiä vaikuttamaan suunnitteilla oleviin EU-aloitteisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa siten, että komission esitykset olisivat jo lähtökohtaisesti Suomen edun mukaisia.

Avaintavoitteet on kohdistettu seuraavien otsikoiden alle: strateginen kilpailukyky, talous ja rahoitus, puhdas ja digitaalinen siirtymä, kokonaisturvallisuus ja vahvempi Eurooppa, muuttoliikkeen hallinta sekä EU:n laajentuminen. Sivistysvaliokunta pitää valittuja painopisteitä tarkoituksenmukaisina. Valiokunta on käsitellyt asiaa oman toimialansa kannalta ja tarkastellut avaintavoitteita erityisesti osaamiseen, koulutukseen, tutkimukseen, nuorisoon sekä liikuntaan ja urheiluun liittyvistä näkökulmista.

EU:n toimivallan rajat

Avaintavoitteissa on tuotu esille mm. liikkuvuuden edistäminen, laadukkaan ja saavutettavan koulutuksen merkitys sekä strategisesti keskeisen osaamisen varmistaminen. Lisäksi avaintavoitteissa mainitaan koulutustason nostaminen ja jatkuvan oppimisen vahvistaminen EU:n tasolla. Näiden kirjausten perusteella on kuitenkin epäselvää, miten mainittuja asiakokonaisuuksia on tarkoitus käytännössä edistää ja miten kirjaukset suhteutuvat unionin ja jäsenvaltioiden väliseen toimivallanjakoon.

Valiokunta toteaa perussopimusten perusteella olevan kiistatonta, että koulutuksen, nuorison ja urheilun sektoreilla unionin toimivalta on kevyttä. Sivistysvaliokunta onkin vakiintuneesti korostanut, että koulutus kuuluu EU:n ja jäsenvaltioiden toimivallanjaossa kansallisen toimivallan ydinalueisiin. Valiokunta on myös eri yhteyksissä painottanut, että päätöksenteko koulutuspolitiikasta tulee pitää jatkossakin kansallisissa käsissä (mm. SiVL 10/2023 vp, SiVL 1/2023 vp, SiVL 36/2022 vp, SiVL 6/2021 vp).

Sivistysvaliokunta on myös aiemmin todennut, että komission aloitteissa on noussut viime aikoina keskiöön osaavan työvoiman saatavuus mm. puhtaan siirtymän ja raaka-aineiden aloilla, kyberturvallisuudessa, akkuteollisuudessa, digitaalisten taitojen ja opettajien osaamisessa sekä kyberturvallisuus- ja avaruusalailla. Yhteistä näille komission aloitteille on, että ne on laadittu pääosin muualla kuin koulutuksen ja kulttuurin pääosastolla. Monet ehdotukset vahvistavat toteutuessaan komission asemaa myös koulutuksen sisältöihin vaikuttamisessa, koska komissiolla on keskeinen asema mm. aloitteisiin liittyvästä rahoituksesta päätettäessä.

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

Kun EU:lla ei ole koulutussektorilla lainsäädäntötoimivaltaa, komission tavoitteena vaikuttaa olevan pyrkimys ohjata koulutussektorille kohdistuvia toimia taloudellisilla panostuksilla. Valiokunta on aiemmissa lausunnoissaan korostanut, että on tärkeää tiedostaa myös ei-sitovan ohjauksen tosiasiallinen merkitys. Suosituksiin ja ohjeisiin perustuvalla sääntelyllä ja aloitteisiin sisältyvillä rahoitusinstrumenteilla pyritään ohjaamaan toimijoiden käyttäytymistä, ja niillä voi olla kansallisesti merkittäviäkin käytännön vaikutuksia. Valiokunta toistaa näkemyksensä siitä, että se ei pidä tarkoituksenmukaisena vahvistaa komission roolia koulutussektorilla.

Avaintavoitteissa ei oteta kantaa siihen tapaan, jolla EU tällä hetkellä tosiasiallisesti toimii koulutuksen, tutkimuksen ja nuorisopolitiikan kentillä. Sivistysvaliokunta katsoo, että — vastaavasti kuin on todettu metsäpolitiikan kuuluvan jatkossakin jäsenvaltioiden kansalliseen päätösvaltaan — linjauksissa olisi syytä todeta, että myös mm. koulutuksen, nuorison ja urheilun alat ovat jatkossakin jäsenvaltioiden omaan päätösvaltaan kuuluvia sektoreita ja että EU-tason toimilla ei tule rapauttaa jäsenvaltioiden toimivaltaa.

Avaintavoitteissa linjataan, että EU:n toimintaa on uudistettava ja tehostettava ensisijaisesti nykyisten perussopimusten puitteissa. Valiokunnan asiantuntijalausunnossa todetaan, että tämä lähtökohta johtaa sellaisiin käytäntöihin, joissa perussopimusten säännöksiä venytetään, ja kannustaa komissiota hakemaan vaikutusvaltaa epävirallisempia reittejä pitkin niillä aloilla, jotka kuuluvat kansalliseen toimivaltaan. Valiokunnan näkemyksen mukaan olisi tärkeää käydä keskustelua siitä, millaista unionin tosiasiallista vallankäyttöä pidetään hyväksyttävänä aloilla, joilla EU:lla ei ole varsinaista lainsäädäntövaltaa.

Eri jäsenvaltioiden elpymissuunnitelmat on mainittu asiantuntijalausunnossa esimerkkinä tavoitaita, joilla EU ulottaa vaikutusvaltaansa kansallisille koulutuksen ja tutkimuksen järjestämisen aloille. Rahoituksen yleistavoitteena on mm. vauhdittaa EU:n erilaisten koulutus- ja tutkimusalan suositusten täytäntöönpanoa jäsenvaltioissa. Komissiolla on laaja harkintavalta siinä, mitä toimia ja EU-tason suosituksia edistetään rahoitusta suuntaamalla, ja menettelyä ollaan vakiinnuttamassa uusiinkin rahoitusinstrumentteihin. Suomen tulisi tunnistaa tällaisen toimintamallin merkitys ja muodostaa siihen selkeä kantansa.

Kuten avaintavoitteissa korostetaan, EU:n kilpailuun perustuvien rahoitusohjelmien, kuten tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman, tulee jatkossakin perustua korkeaan toiminnan laatuun, ei kiintiöihin tai aluekriteereihin. Rahoituksen tavoitteena tulee olla strategisen kilpailukyvyyn ja osaamisen edistäminen julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyöllä.

Oppimiseen liittyvä liikkuvuus

Avaintavoitteisiin on kirjattu Suomen pitävän Euroopan kilpailukyvyyn ja menestyksen kannalta ratkaisevana, että määrätietoisia ponnisteluja koulutustason nostamiseksi ja jatkuvan oppimisen vahvistamiseksi vahvistetaan EU:n tasolla. Samoin on todettu, että jatkuvat panostukset Erasmus+:n kaltaisiin ohjelmiin tukevat näitä tavoitteita ja että maailmanlaajuisessa kilpailussa EU:n on oltava kilpailukykyinen alue sekä huippututkimukselle että opiskelijavaihdolle.

Sivistysvaliokunta on aiemmin eri yhteyksissä todennut suhtautuvansa myönteisesti osaamisen liikkuvuuden edistämiseen ja kannattanut liikkuvuuden esteiden poistamista. Samoin valiokunta

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

on korostanut, että liikkuvuudesta ja muista kansainvälistymismahdollisuuksista tulee tehdä en-
tistä saavutettavampia ja yhdenvertaisempia jokaiselle nuorelle. Opiskelijaliikkuvuuden tukemi-
nen erityisillä vaihto-ohjelmilla parantaa osaltaan tiedon ja osaamisen vapaata liikkumista ja näin
suoraan ja välillisesti tutkimuksen laatua. Valiokunta on myös muistuttanut, että tulevaisuuden
tasokas ja innovatiivinen tutkijakunta Euroopassa kasvaa ja kehittyy motivoituneesta ja tasok-
kaasta kansainvälisestä opiskelijakunnasta (SiVL 5/2022 vp, SiVL 6/2021 vp, SiVL 7/2021 vp).

Käsitellessään komission ehdotusta neuvoston suositukseksi ”Eurooppa liikkeellä — oppimi-
seen liittyvän liikkuvuuden mahdollisuudet kaikille” sivistysvaliokunta on pitänyt tarpeellisenä
lisätä oppimista tukevaa liikkuvuutta ja painottanut samalla, että myös EU:n osaamisen liikku-
vuuden edistämistä koskevissa toimitissa tulee päätöksenteko koulutuspolitiikasta pitää jäsenmais-
sa. Valiokunta on myös tuonut esiin, että opiskelijoiden riittävän toimeentulon varmistaminen on
keskeinen liikkumisjaksoille osallistumista lisäävä tekijä. Lisäksi valiokunta on korostanut hy-
väksiluvun sujuvoittamista. (SiVL 1/2024 vp — E 61/2023 vp)

Kuten valiokunnan asiantuntijalausunnossa todetaan, EU:n alueella asuu lähes 75 miljoonaa
15—29-vuotiasta nuorta ja ilman heidän panostaan ei yksikään avaintavoite tule toteutumaan.
Näin ollen osaavat ja uteliaat nuoret ovat avainasemassa mm. Euroopan strategisen kilpailuky-
vyn vahvistamisessa. Sivistysvaliokunta yhtyy asiantuntijalausunnon näkemykseen siitä, että
opiskelijaliikkuvuuden taloudellista ja sosiaalista saavutettavuutta ja houkuttelevuutta tulee lisä-
tää.

Kriisinkestävyys ja kokonaisturvallisuus

Avaintavoitteissa korostetaan tarvetta vahvistaa unionin kriisinsietokykyä eli kokonaisvaltaista ja
laaja-alaista varautumista mahdollisiin tuleviin kriiseihin ja hybridiuhkiin kaikilla politiikkasek-
toreilla. Sivistysvaliokunta yhtyy Kokonaisturvallisuus ja vahvempi Eurooppa -osiossa todet-
tuun näkemykseen siitä, että EU:n kriisinkestävyuden vahvistaminen on tärkeä osa strategista
autonomiamia ja unionin kykyä toimia itsenäisesti. Tähän liittyen sivistysvaliokunta nostaa esille si-
vistyksen ja kulttuurin merkityksen osana kriisinkestävyyttä.

Liikuntapolitiikka kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan, mutta monilla muilla EU:n politiikka-
aloilla on kuitenkin vaikutuksia liikkumiseen, liikuntaan ja urheiluun. Sivistysvaliokunta pitää
tärkeänä, että liikunnan ja urheilun myönteisiä vaikutuksia tuodaan esille läpileikkaavasti eri po-
litiikan aloilla. Sivistysvaliokunta korostaa asiantuntijalausunnon tavoin sitä, että EU-maiden ko-
konaisturvallisuus ja kriisinkestävyys edellyttävät toimintakykyisiä kansalaisia. Valiokunta on
myös aiemmin tuonut esiin, että hyvä fyysinen kunto on kaikille kansalaisille tärkeää kriisinsie-
tokyvyn näkökulmasta (SiVL 11/2022 vp).

Kuten valiokunnan asiantuntijalausunnossa todetaan, dis- ja misinformaatioon perustuva infor-
maatiovaikuttaminen horjuttaa pahimmillaan yhteiskunnan koossa pitävää luottamusta. Sivistys-
valiokunta on useasti todennut, että medialukutaito on keskeinen keino vahvistaa yhteiskunnan
turvallisuutta ja toimivaa demokratiaa ja että medialukutaitojen edistäminen luo pohjaa koko yh-
teiskunnan kriisinsietokyvylle (SiVL 11/2022 vp, SiVL 18/2021 vp ja SiVL 10/2020 vp). Sivistys-
valiokunta pitää tärkeänä, että myös EU-tasolla pidetään esillä medialukutaidon ja mediakas-
vatuksen aseman merkitystä osana huoltovarmuuden tavoitteita.

Valiokunnan lausunto SiVL 2/2024 vp

Sivistysvaliokunta toteaa lopuksi, että myös kulttuurin, kansalaistoiminnan ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten turvaaminen on tärkeä osa kriisinkestävyiden ja kokonaisturvallisuuden vahvistamista. Esimerkiksi yhdistystoiminta täydentää kotona ja koulussa opittua tietotaitoa ja on merkityksellistä myös yhteisöllisyyden näkökulmasta.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Sivistysvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyin täsmennyksin valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 14.3.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Oskari Valtola kok
varajäsen Anna-Kristiina Mikkonen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Maiju Tuominen